

Az alsó-felső szováthi unitárius egyházközség történeti rajza.

Alsó-Felső Szováth Kolozsvármegyében fekszik 35 kilométernyire Kolozsvártól a Mezőség nyugoti szélében. Az unitárius templom fa-tornyával épen a falu közepén fekszik egy szép dombon, a honnan igen szép kilátás nyílik az egész falura és határának egy részére. Az 1890-ik évi népszámlálás szerint F.-Szováthnak 1082 lakója, A.-Szováthnak pedig 799 lélek száma volt, összesen 1881, a miből 617 unitárius, vagy 430 református, a többi gör. kath., gör. keleti és izraelita. 1849-ben (Esp. vizzg. j. k. 119 l.) a két falu unitárius lakóinak száma 411 volt. 1854-ben 407 a lélekszám. (Esp. v. j. k. 133 l.) A haladás szembetűnő, nagy néhány tized alatt.

Van a községben unitárius, református, gör. kath. és gör. kel. egyházközség és temploma, papja van mindenik felekezetnek. Nemzetiségre nézve mintegy $\frac{3}{5}$ -e magyar, a többi oláh. Legtöbb unitárius vallású. Ez az egyházközség a legrégebb ebben a községben. Hogy a Mezőségen fenmaradott és magyarságát megőrizte részben, az a nagynevű Suki családnak és papjainak köszönhető.

Az alsó-felső szováthi unitárius egyházközség egyike a legrégebb ekkleziáknak. Az unitárius vallás hajnalán azonnal megalakult. A 'Suki család, a mint áttért az unitárius vallásra, ezt a községet is azonnal a korszelleme az unitárius eszmék zászlaja alá sodorta. A legrégebb történeti adat ezt tanúsítja, hogy már 1625-ben létezett. Ennek az ekkleziának a történelme össze van forrva a 'Suki Horváth családok történelmével.

Templom, harangláb, czinterem, temető.

A templom egy szép dombon fekszik éppen a két falu között közepén. Innen van a legszebb kilátás, a honnan mind a két község látható. A templom kitűnő kőből van építve. Építési ideje nem tudható. Valószínű, hogy a katolikusoké volt E mellett bizonyít az is, hogy a keleti felében egy kinyulása van, a hol az oltár lehetett ezen a felén és: ak felől egy ajtó nyílása is látható. A régibb részének szélessége $6\frac{1}{2}$ méter, hosszúsága 13 méter, magassága 7 méter, stakaturus felül a padlása. A kisebb részének hossza 5 méter, szélessége $4\frac{1}{2}$ méter. A két rész közötti fal bolthajtásos és ennek a bolthajtásos falnak az északi részében van a szószék pompás faragott kőből, felette égszínkékre festett korona az ismeretes pelikán

madár és fiai ábrával a felső részén. A templom déli és nyugoti felében van két pitvar s ezekből van a bejárás. A templom keleti és nyugoti oldala a nagyobb részének tűzfalal van építve. Fedele zsin-dely mind a két résznek.

'Suki László 1790-ben megújította saját költségén, a mint a templom északi felében levő emléktábla felirata tanusítja.¹ 1839-ben az ekklézsia költségén bezsindelyezik a templomot és a haranglábot.² 1886-ban a templomot ismét kijavíttatják. A költségeket közadako-zás útján fedezik. Ez a javíttatás másfél ezer forintnál többbe került. Sajnos, hogy egy költséggel nem nagyobbították meg a templomot, mert az a 26 szék, a mennyire hely van, nagyon kevés még közönsé- ges vásárnapokon is a hivek befogadására. Ha az ekklézsia tagjai még inkább szaporodnak, a templom megnagyítása elől nem térhet ki az ekklézsia.

A hivek a templomba 1856-ban közadakozás útján egy szép kis orgonát vásároltak 200 pengő forinton.³

1886-ban renováltatták az orgonát, most ismét várja a meg-igazíttatást.

A harangláb fából van alig 8 méternyire a templomtól kelet felé. Építési kora nem tudható. Mikor a templomot ujitották a harangláb- bon is igazítottak ugyanakkor.

Van benne két szép harang. A nagyobbban következő felírás van :

Felül : SZOVÁTI UNITARIA ECCLA KOTSEVEL CSINÁLTATOT.

Alatta : GYÖRGY MAR : CURATORSA : ANNO 1749.

Legalul a szélén : GEORGU NEMES FECIT.

A kisebb harang felirata :

AZ ALSO FELSŐ SZOVATI UNITARIA ECCLESIA MAGA KOLTSE. ANNO 1769.

Az alsóbb sor körirata : SZEKEL MIKLÓS CVRA : ISTEN DITSŐ. ÉS SZIGETHI. ISTV. EGYH. GEN. ÖNTETE.

Volt ezelőtt is két harang, de a szájhagyomány szerint a tóba rejtették el a tisztáson háboruidején. Keresték, de nem találták meg.

A czinterem deszka kerítéssel van körülvéve. 1886-ban meg-ujították.

Nyugot és észak felől is az ekklézsia gondozta kerítéssel.

A czinteremben ákác, szilva fák vannak ültetve. 1893-ban sé-tány létesítettett benne.

A templomba vezető ut borostyán bokrokkal van körülvéve.

Van egy régi és új temető, ez utóbbi ákáczfával körülültetve 1893 év tavaszán. A temetők iránt nincs meg a kellő kegyelet, ezt sajnálattal kelle tapasztalnom.

¹ Az emléktáblán a 'Suki ezimer is ott van. A felirat a következő:

Arma familia nobilium, de 'Suk renovatam sumtibus Ladislaei de 'Suk ano, dni MDCXC.

I. Cor. VII. vers. VI. Nobis tamen unus est deus Pater ille a quo omnia et nos in ipso, et unus dominus Jezus Christus, quem omnia et nos per ipsum. Felirat van a szöszéken is.

² L. Számadási j. k. 1839 évről.

³ Esp. vizsg. j. k. 140 l.

Papi, mesteri ház, eklezsiái belsőségek.

A papi ház két szobából és konyhából állott, közepén egy pitvar, a mely elválasztotta a konyhát a szobától. A régi papi ház, a mint a rajta levő mestergerendán levő felirat tanúsítja 1797-ben épült fenyőfából, egy szoba, konyha és pitvarból állott. 1837-ben az egy szobához Sándor István papsága idejében egy kisebb szobát toldanak észak felől. Ez a papi ház 1892-ik évben lebontatott és belőle a most meglevő gabonás épült a papi telken.

A mostani papi ház 1892-ik évben épült. Van benne három szoba, konyha, kamara, veranda a kertfelől északon, tornác dél felől, pincze. Szóval a mostani papi ház egyike legszebb parochiális épületeinknek, költsége 3859 frt 35 kr volt, a miből 2000 frt teher nehezedett az egyházközsége, melynek egy része törlesztve van már. Jelenleg van istálló színnel, disznó-ól, gabonás, törökbuza-kas, tyuk-ól, sütfő kemence, csür. A gazdasági épületek a csür kivételével 1892 és 1893-ik évben épültek.

A papi telck északi fele gyümölcsös, nagy része 1891-ben és 1893-ban ültetve, a régi nagy fák Pál Mózes által plántálva. A kerítés mellett ákác fák egy méternyire ültetve 1893-ban, ugy szintén egy jó darab szőlő ültetve 1893-ban.

A mesteri ház két szoba, egy pitvarból áll.

A mestergerendán ez a felirat áll: ÉPÍT. KUN BÁLINT CURATORSÁGÁBAN. AO. 1799. die 5. Jul. Tehát két évvel azután, hogy az elbontott papi ház épült.

Az egyházközség 1888-ban 630 forinton vásárolt a papi telek szomszédságában egy bolthelyiséget. Kap érte 100 frt évi haszonbért.

Van az egyházközségnek még belsősége a harangozó lakás, melyen egy szoba van vesszöböl fonva.

Itt kell megemlítenem a taxás helyeket is, az ugy nevezett metőt. A papi telektől keletre fekvő összes belsőségek ezek. A ház-hely volt csak az egyházközségé, a miért az eklezsiának évenként 18 forint taxát fizettek. Használtak még 9 hold kaszálót a pap erdejénél s ezért learatták az eklezsia földjéről a gabonát a tagosítás előtt, de mivel a tagosításkor az eklezsia szántót nem kapott, a napszámok is elmaradtak. Ezen belsőség adóját az egyházközség fizette, a mi évenként 6 frt s néhány krajczár volt.

Jelen sorok írója kérésére a Méltóságos E. K. T. engedélyezte (308 --1890 sz. alatt.) a taxás helyek megváltását. A hivek ezt buzgósággal teljesítették is. Fizettek 1100 forintot, a mi a papi ház építésére fordított. A taxás hely már átment az ók tulajdonukba. Az általuk használt kaszáló elárvereztetett 80 forint évi haszonbérért. Jelenleg legelőül használják. Így a 18 frt évi jövedelem helyett a taxás helyek, az egyezerszáz forint tőkét nem számítva, évenként 80 forintot jövedelmeznek jelenleg.

Papok.

Váradí János 1644, mint egy czink urvacsorai pohár tanúsítja, a melyen az áll, hogy „Váradí János Szováthi Prédikátor Ideiben.“

Az ő neve kezdőbetűi vannak azon a gerendán is, a mely 1351 év-ből való, a mit később megemlítek. Szentpéteri István kályáni pap volt, 1669-ben a kissárosi zsinaton szenteltetett fel.

Hogy utána ki volt a pap, azt nem tudhattam meg.

Kobátfalvi Péter 1730-ban esküt tesz a kolozsvári consistorialis gyűlésen mint szováthi pap, a mint a felszentelt papok jegyzőkönyve tanusítja.

Szentpéteri István 1749-ben szintén szováthi pappá szenteltetett fel a nyárad szt.-lászlói zsinaton.

Bakó György. Az anyakönyvet ő kezdi vezetni 1785-ben. A mint a régi papi ház és a jelenlegi mesteri ház feliratai bizonyítják, bölöni származású volt.¹ A rendeletek tárát is kezdetre vezetni. Az 1892-ik évben lebontott papi ház és a most is meglevő mesteri házak alatta épültek. Szép írásu és buzgó pap volt.

Küsgyörgy András 1803 májustól 1805 áprilisig.

Molnár Miklós 1805 juniustól 1813 májusig.

Püzi Ferencz 1813-tól 1820 májusig.

Bartók Gergely 1820 május 4-től 1836-ig. Samu nevű fia kolozsi pap volt. Leányai: Anna, Molnár Miklós paphoz ment nőül, Máriskó Tóth Ferencz mesterhez, Róza férjhez ment Rend Ferenczhez Szabédra, Zsuzsa, József és János, összesen 7 gyermeke volt. Nagy gazda volt a mint beszélik gyermekei és az öregek, a kik ismerték.

Sándor István. 1836-tól 1837 júniusig. Kitünő szónok volt és minden valamire való ekleziában paposkodott. Az ekleziának több énekes könyvet ajándékozott. Az ő idejében a papi lakot egy szobával megnagyobbították.

Molnár Miklós ifj. 1737. jul. 1853-ig. Bartók Gergely elődjének a leányát vette el, a kitől Sándor ügyvéd, János, Miklós papok, Albert papjelölt és több leánya született. Előbb mester volt Szováthon és azután választották meg papnak. Jó pap és kitünő gazda volt. A forradalom alatt a tóban bujkált, hová Sándor fia hordotta az ételt. A szomszéd falusi oláhok elől menekült a tóba a nád közé. Itt aztán meghült, beteg lett és ezt a betegséget nem tudta elviselni, meghalt.²

Pál Mózes 1853-tól 1889 ápr. 24-ig. Részt vett az 1848—49 szabadság harcban. (Lásd Unitár. K. V. köt. 91 lap.) Az a néhány felnőtt, a ki ma tud olvasni, neki köszönheti tudományát. Alatta újítatott meg a templom rovatál utján. Vásároltatott egy félhold erdő a kolozsi határon. Az ő papsága idejében történt meg a tagosítás is. Jó pap volt, a mint hivei beszélik. Ő kezdette járattatni a legátusokat is. Szorgalmas gazda volt, a ki gyermekeire 100 hold földet hagyott örökségül.;

Dézsi Mihály 1889 juliustól.

¹ A felirat a régi papi házon ez volt. Anno 1797 Ex fruga parcho Georgo Bakó De Bölön Curatore Valentino Kun.

A feliratot e sorok írója jegyezte le az elbontás alkalmával.

² Tóth Ferencz mesterné elbeszélése nyomán.

Iskola mesterek.

Csedő István. A halotti anyakönyv szerint 1809. jul. 7-én temettetett el.

Szabó István. Leányát temetik 1817-ben.

Kemendi Márton 1820. (Esp. vizsg. j. k. 17 l.)

Molnár Miklós ifj. 1836. (Keresztelési anyakönyv I. köt. 26 lap.) Később pap lett

Halmágyi János. (Esp. v. j. k. 84 l.)

Tóth Ferencz 1881-ig.

Gábor Dénes 1881—1894-ig, előbb Muzsnában volt mester. Az állami elemi iskolánál segédtanító is volt. 1894 től Kovács Elek. Állami rendes tanító is.

Curátorok:

Kun Bálint 1787. A régi papi- és mesteri ház alatta épült.

Kun Gergely 1822—1827.

Székely István 1827—1832.

Csete Márton 1833—1836.

Kis György 1836—1845. Az ő kurátorsága alatt toldják meg a régi papi házat egy kis szobával és pádimentumozák ki 1837-ben a Sándor István papsága alatt. A pajtához szint is akkor csináltak. A papi telken a csürt megújítják. 1839-ben a templomot bezindelyezik.

Bodor György 1845—1855 ig.

Székely Ferencz 1855—1878. Hosszasan volt curátor. S épen ezért liquidumát a presbyterium elengedte. (Lásd. esp. vizsg. j. k. 238 l.)

Kun Gergely 1878—1883. Alatta volt a tagosítás.

Balázs Annyás. 1883—1893-ig. Alatta újított a templom Nagy buzgóságot fejtett ki a régi adósságok felhajtásával. A papi ház az ő gondnokságában épült.

Bodor István 1893. Alatta kezdődött az ekklezsia vagyona törvény szerint kezelteni. (Lásd. presbyteri j. k. 1893.)

Anyakönyvek. — Jegyzőkönyvek.

Az anyakönyv 1785 évtől fogva van meg. Ez magában foglalja az 1785—1878 évig születettek, összeeskettek és halottak anyakönyvét, ugy szintén a konfirmáltak névsó a is ebbe van bevezetve.

1878 évben új anyakönyvet kezd vezetni a pap és ez a második kötet.

Az ugynevezett rendeletek tára vagy is, *Protocollum Ecclesiae Unitariorum Szovathensis ab anno 1781.* Az irás sok helyen alig olvasható. A penész is sok kárt tett benne. Nem volt kellőleg gondozva. Pedig az összes rendeletek pontosan vannak vezetve különösen Bakó György által.

Ennek folytatása „*Protocollum Ecclesiae Unitariorum Szovathensis* 1832“-ik évben kezdve. II. kötet.

Ebben érdekes a második lapon, hogy 1833 május 16-án 2319 szám alatt a főkormánysszék felhívást intéz, hogy Ersébeth városában felállítandó siketnémák intézetére adakozzanak.

Méltóságos főkurátor Iszlai László és Brassai Sámuel Collegium rektora felszólítják az ekklezsiát, hogy a collegiumban alapítandó *énekkar* számára gyűjtést indítsanak. Be is gyűlt 10 frt 2 kr. rft.¹e czéla.

1861 - 1878 évig a rendeletek a presbyteri jegyzőkönyvbe vezetődtek, mivel a II-ik kötet protocollum eltévedett.

1878-tól maig ebben vezetettek a rendeletek, mivel akkor megkerült.

A számadási jegyzőkönyvek 1827. januárius 18-án kezdődnek. Czime: „A szováthi unitárius ecclesia Diariuma, melyben köteles a helybeli Tiszt. Pap Minden Perceptumokat és Erogatumokat a kimutatott rubrikák szerént naponként a mint történnek hitelesen felírni. 1827. január 18.“

Ez 1872-ik évben betelvéni ujat kezdenek, ma is ebbe iratnak a bevételek és kiadások.

A presbyterialis jegyzőkönyv 1845-től fogva van meg 1889-ben betelik és ekkor ujat vásárolnak, jelenleg ebbe vezetettek az ülés tárgyai.

Az esperesi vizsgálati jegyzőkönyv kezdődik 1824-ben.

Esperesi vizsgálatok régen csak minden 8-ik vagy 10-ik évben tartattak. a mi semmi esetre sem vált előnyére az egyházközségnek.

A levéltár 1841-ik évtől fogva kezdődik. E sorok írója szedte rendbe.

Papi jegyzőkönyv 1889-ik évtől rendszeresen vezetve.

Az ekklezsia ingó és ingatlan vagyonáról való teljes „Leltár“ 1890-ik évben állítottatott össze általam. Az abraszokról, klenodiumokról volt ezelőtt is leltár.

Ajándékozások az egyházközségnek.

A legelső adomány egy arannyal bevont urvacsorai pohár Marosi Borbára ajándékozta 1625-ben.

Egy aranyozott urvacsorai poharat Székely Antal a „Maga Koltsebol CsinálTat T. A.“ 1644-ben.

A régibb papi ház pinczéjéhez is gerendát, hihetőleg fát is a Suki család ajándékozott, a mint ezt a papi ház elbontása alkalmával a pince gerendán levő felirat is tanúsítja.²

¹ Protocollum. E. II. köt. 4 l.

² A felirat ez a gerendán, a mit emlékül a haranglábba tétettem el. FUNDE PRECIS PECCATA DOLE. VENIAMOS REPOSCE. FAC TUA.

FIDE DEO. FER MALA. DISCE MORI (F F) DE SUK (I. V. P. 1651.)

A zárjelben levő betűk értelme: Fecit Franciscus de Suk. A másodiké pedig: Johannis Váradi Pastore 1651.

A Bakó papsága idejében épült és közelebbről lebontatott papi ház épületfájához hihetőleg azokat a fákat is felhasználták, melyek az azelőtti papiházból felhasználhatók voltak és egy ilyen az említett gerenda is. Kitűnik ebből a feliratból is, hogy nemcsak a nagyevű 'Suki László, hanem az ő elődei is áldozatkészek voltak. Csak a jó fa teremhet jó gyümölcsöt, talál ez legtöbbször az emberre is.

A templomot 'Suki László, mikor ez már annyira meg volt repedezve, hogy a szél is befutt rajta, az eső is becsapott, a saját költségén egészen megújította 1790-ben, a híveknek még azt sem engedte meg, hogy kézi vagy igás napszámmal járuljanak a teher viseléséhez, a mint a szájhagyomány tanúsítja.

Sajnos, hogy nem sikerült azt a szép birtokot megvásárolnia 'Sukinak az unitárius püspökség részére, a mit akart, bizonyára magyar nemzetiségi szempontból is a legnagyobb szolgálatot tette volna ezzel magyar hazájának, mert ha itt a Mezőségen lett volna egy szép birtoka, az unitárius püspöknek, itt és a körülötte levő falvakban az eloláhosodás veszedelmes nyavalyája nem terjedett volna gy el.

Vallásközönségünk egyik nagy jóltevőjének a neve kicsiny egyházközönségünk történetében is a legragyogóbb betűkkel van beírva. Valamint a magyarság megmentése is itt az ő nevéhez fűződik. Az mindenesetre érdeme az unitárimusnak, hogy a magyarság sehol ott el nem oláhosodott, a hol unitárius egyházközönség volt.

Én biztosan állítom, hogy ekklézsiánk birtoka is nagy részben az ő buzgóságuk áldozatkészségükből létesült.

P. Horváth Ferencz zsuki birtokos egyházköri felügyelő gondnok megbizottja, Szigethi Zsigmond praefectus nádat ajándékoz az építendő mesteri csűr megfedésére az udvar részéről, az 1845 évi febr. 20. esperesi vizsgálat alkalmával¹

Tóth Ferenczné, Bartók Máriskó, az iskolamester felesége 1854 június 16-án egy barack-magos abroszt ajándékoz az ur asztalára. Az abroszon B. M. monogram van.²

1854-ben Sala Sámuel egyházi tanácsos felhívására garasos almizsna czimen szép összeggel járulnak a közpénztár gyarapításához. Összesen 420 fítot ajándékoztak. (Esp. vizsg. j k. 156 és 169 l.)

1856-ban a hívek közadakozás útján 200 pengő forinton egy szép kis orgonát vásárolnak s azt a templom-karzatán elhelyezik.³

Méltóságos Sala Sámuel ur alsó-szováthi birtokos édes anyja Almádi Károlina emlékére 1 hold 484 □-öl területű belső telket adományoz 1868-ban, a mi megér 1500 forintot iskola helyiségül.⁴

Az adományozó bele-egyezésével a presbyterium 1873 június 4-én községi iskola helységül ajánlja fel ezt a telket. Ugyanakkor megígérik, hogy a tanítói lak felépítéséhez 100 frttal 50 □-öl kővel, 100 igás és 200 gyalog napszámmal hozzájárulnak.

A községi iskola fentartására az alsó-szováthi határon a Tő-

¹ Esp. vizsg. jk. 98 l.

² Esp. v. jk. 121 l.

³ Esp. v. jk. 140 l.

⁴ Esp. v. jk. 170 l.

vises nevezetű dűlőben 9 hold területű földet ajánlanak fel. S megengedik, hogy ugy a telek, mint a 9 hold föld a községi iskola javára telekkönyveztessek

1869. május 17-én Józsa Lajos, Wildner János, Klatrobecz Gyula, Mezei Mihály, Bajta Miklós ref. tanulók és Molnár Albert, Rend Domokos, Szigeti Lajos és Keresztély Lajos unitáriusok az iskola alap javára mulatságot rendeznek, a mi 87 forint jövedelmezett.¹

őzv. Balázs Mihályné abroszt ajándékoz, értéke 2 frt,²

Pál Múzes lelkész kenyeret és tek. Gothard Sándor ur gyakran bort adnak az ur asztalához.³

Gergely János egy 6 frt értékű szószék takarót ajándékoz.

1886-ban a hivek a templom ujtására 2—20 frtos részletekben 845 forintot ajándékoznak. Nagyobb összeggel járultak hozzája: Méltóságos Petrichevich Horváth Kálmán ur 100 frt, Gálfalvi Imréné, Sala Károlina 100 frt. Sala Sámuel 50 frt.

Mélt. és főt. Ferencz József püspök ur ajándékozta 1891-ben Lendvay B. „25 év Márkusfalva életéből» czimű művet.

A „Dávid Ferencz Egylet» 1890-ben kérésemre 5 dr. „Énekes könyvet» ajándékozott

A Méltóságos E. Főtanács szintén az egyházközség kérésére papi ház építésére 50 frtot. utalványozott.

Balázs András gondnok és neje Székely L. Zsuzsa egy veres bársony szószék takarót és egy urasztali posztó takarót ajándékoztak 1891 ben. Értékük 55 frt.

Gábor Dénes iskolamester egy bibliát a szószékre.

Dézsai Mihály pap egy aranykönyvet.

1892-ik évben a papi ház építésénél a hivek követ, porondot hordottak, szóval a kézi és ígás napszámot ők teljesítették buzgósággal és áldozatkésztséggel.

1892-ik évben br. Győrffy Rózália ónagysága 10 forintot adott a papi ház építési költségeire. őzv. Pál Mózesné, nyugalmazott papné egy piros kalotaszegi varottas selyem urasztali takarót ajándékozott.

Binder János állami elemi isk. tanító 20 almafa oltványt ajándékozott a parochialis kert részére 1893-ban, a mi el is ültetődött és mindenik szépen fejlődik.

Dézsai Mihály lelkész 1893 tavaszán a papi kerítés körül akáczfát, diszbokrokat, rózsafákat ültetett, és a kert egy részét szőlőfával beültette. Ugyan ő saját költségén a Paphegyen az eklklzsia tagja körül sánczot ásátott, akáczfákat ültetett, valamint Gábor Dénes tanító is.

Ujabb időben közadakozás utján megfestődtek a templom padjai 1895-ben.

Bort és kenyeret áldozatkész hitrokonaink ajándékoznak az ur vacsorához.

¹ Esp. v. jk. 171 l.

² Esp. v. jk. 186 l.

³ Esp. v. jk. 186 l.

1895. évben kepeváltsági alapra Molnár Sándor joggyász 100 frtot ajánlott, ugy szintén Urmösi Jenő báréi birtokos is 100 frtot.

Petrichevich Horváth Kálmán főgondnok ur régebben is, most is a pap 3—4 marhájának ajándékozott nyáron legelőt, a minek értéke 20—30 frt, ugy szintén saját erdejéből 10—20 frt ára fát. Hadd legyen itt is e nemes főur szép tette feljegyezve.

Szükségesnek tartom felemlíteni az ekklézsia *Menodiumait* is.

A legrégibb egy urvacsorai czink pohár arannyal bevonva a következő felirással: A. BARBARA MAROCI. FACTA. LAUS. DEO ANNO. DOMINI. 1625.

Ugyancsak urvacsorai pohár diszesebb: Soli Deo Sit Gloria 1636. Istefán Linez felirással. A talpára ez van írva: Szováti Unitária Ecclézsiaé. Aranyozott czink ez is.

Ehhez van aranyozott czink tányér szép diszszel. Körirata ez: „Székel J. ANTAL a Maga Koltsebol csináltata: Anno Domini 1644. Az Egy Igaz Istennek Es Az Jézus Christusnak Tiszteletire Szavati: Nagy.“ Közéből „Sz. A. 1644.“ Hátlapján: „Váradi János, Szováthi Prédikátor Ideiben. Szovati unitária Eccléziaé.“

Egy szép finom porcellán kanta, kívül különféle figurák rajta. Fedele és alja czink. Felírás ^{Q. A.}_{S. M.} 1693. Renováltatott 1899-ben.

Van még egy czinktányér urvacsorai kenyérhez: „A SZOVATI UNITARIA ECCLÉZIAÉ. UR ASZTALÁRA VALO. 1774-ben.

Özv. Székely Ferenczné 1891-ben ajándékozott egy horos kancsót.

Van egy czink keresztelési pohár is.

Van az ekklézsiának két bélyegzője. Az egyik 1856-ban, a másik 1890-ben készítve.

Megemlitem itt az *ekklézsia könyvtárát*, mely áll a *Ker. Magvető* összes füzetéből, Lendvay „25 év Markusfalva életéből“, főt. püspök ur adománya. Összesen 21 dr.

Itt felemlitem, hogy kérésünkre az E. M. K. E. igazgatósága Szováthra E. M. K. E. Népkönyvtárt létesített. Buzgóbb keresztény társaink egy népkönyvtár javára 40-féle művet ajándékoztak. Ez és az E. M. K. E. könyvtár az én gondozásom alatt áll, 1890. óta. Örömmel mondhatom, hogy olvassák, különösen téli időben.

Iskola, Valláserkölcsi élet.

Az egyházközségben felekezeti iskola volt, a mig az állami iskola nem létesült. De, hogy minő eredménnyel mehetett a tanítás kitünik e pár sorból. Arra a kérdésre, hogy 1832-ik év telén hányan jártak iskolába. a mester a vizsgálószeknek ezt feleli, „hogy fiu járt csak három, leány egy sem, pedig kik járhattak volna mind a két nemből hányan, megmondani nem tudja.“¹ 1878-ban 22 fiu és 2 leány járt iskolába.²

¹ Esp. vizsg. jk. 52 l.

² Esp. vizsg. jk. 84 l.

Es ez a tanítás így ment a felekezeti iskolában, hogy a gyermekek nem jártak, nem is kényszerítette senki. Ez az oka, hogy a felnőttek közül alig néhány tud csak olvasni.

De volt a mesternek egy más teendője az estvéli harangozás vagy is a takaródó, a mit a mester teljesített 1890-ig, a mikor megszűnt. Ezért az estvéli harangozásért egy kenyeret kapott a mester, és ő szedte fel a hivektől, a mikor szüksége volt rá. „1845-ben a hivek panaszt tesznek a mester ellen, hogy nem harangoz, mire a mester azt feleli a vizsgálószeréknek, hogy a kenyeret nem adják meg, azért nem harangoz. A vizsgálószerék megrendeli az iskola mesternek, hogy napjában háromszor harangozzon, a hallgatók pedig a harangozásért járt szokott kenyeret adják meg.”¹

Az 1892-ik évben volt tanköteles mindennapos, fiú 47, leány 56, összesen 103. Ismétlő tanköteles 23, összesen 126. Iskolába járt mindennapiba fiú 31, leány 30, összesen 61, ismétlőbe 16, összesen 77. Felénél még is több.

Állami iskola helyiségül a Sala Sámuel féle telken az államkincstárral kötött szerződés értelmében az 1895-ik évben egy 4 tanteremmel, tanítói lakással ellátott emeletes iskolát épít az állam, a mire 28,000 forintot engedélyezett. Lesz óvoda is és lakás az óvónőnek. Ezen szerződés értelmében egy kitűnő iskolahelyiséget nyer a falu közép-pontján, a község, az egyházközség kántora évi 500 forint fizetést kap és a kántori fekvőségekből 20 hold föld (évi jövedelme 180—200 frt.) a kepeválsági magtárnak jövedelmez 1895 évtől kezdve.

Egy szebb jövő derül ezzel a ténnyel községre, ekklézsiára. Adná Isten!

A nép vallásos erkölcsi életéről kevés mondani valóm van. A ki ismeri, hogy milyen az oláhság közé ékelt magyarság erkölcsi élete, annak nem kell magyaráznom semmit. A többinek úgy is nehéz arról fogalmat adni. A hivek templomjárók. Nagy ünnepeken alig férnek el a templomban.

Hiveim vallásukhoz, egyházukhoz, hűségesek buzgók. Nem igen volt rá példa, hogy a férfi nemen levők elhagyták volna vallásukat.

A képét sajnós szegénységükhöz képest nem fizethetik pontosan. Egész télen át hordogatják vékánként. Sajnos, hogy perrel sem lehet mind bekapni. A kepe megváltás égető kérdés itt is.

Az ekklézsia vagyona.

Van az ekklézsia használatában jelenleg 16 hold 490 □-öl szénafü, a Pap erdejénél, a mi legelőnek van kiadva haszonbérbe évi 133 frt ért. Van 2 hold 1491 □ öl területű kaszáló a tó mellett, Kernekutban a minek évi jövedelme 104 frt 20 kr. Megjegyzem, hogy egy része a tóból szakadt s nagyobb 2 holdnál. Van egy tava, a minek területe 24 hold 274 □-öl.

¹ Esp. vizsg. jk. 84 l.

A tó lecsapolását a ministerium engedélyezte. Ha ez megtörténik, az egyházközség vagyona 400—500 fo inttal évente nagyobb lesz.

Van Felső-Szováthon 1 hold 1898 □-öl területű erdeje, a kolozsuhátáron 700 □-öl területű. Újzemplény szerint keletetik az erdő.

Van Sala Sámuel által ajándékozott iskolatelek, a mi évenként 28 frtot jövedelmezett.

Az ekklézsia külső fekvősége 43 hold, és a két belsőség. Az összesnek becseréteke, a külsőség holdja 100 frtba számítva, a belsőségek 2500 frtba, így az összes ingatlan értéke 6800 frt. A bolt helyiség értéke 630 frt. Jövedelme 100 frt.

A papság jövedelme.

A pap használatában van Felső-Szováthon 13 hold 535 □-öl szántó és 14 hold 520 □-öl kaszáló.

Alsó-Szováthon van a Paphegyen 6 hold 842 □-öl szántó, a Tövisesben 8 hold 38 □-öl szántó. Ez utóbbi nagyon gyenge. Évi tiszta jövedelme e kettőnek 100—120 frt. És így a pap használatában van 42 hold ingatlan, a minek tiszta jövedelme 168 forint.

A papi benvaló mintegy 1538 □-öl területű Szép papiház és elrendezett kert 1893 óta.

Kepefizető van F.-Szováthon 90. Alsó-Szováthon 28. Összesen 118. Patronus a Gálfalvi Imréné utódai méltóságos Nagy Dénesné 8 kalangya buzával, P. Horváth Kálmán főgondnok ur F.-Zsukról 12 liter véka gabonával. A hivek 2 véka buzát adnak a 16 kupás vékával, egy véka zabot és a kepefizetőknek $\frac{2}{3}$ -a 18 kr fabért a papnak fizeti. Egy harmada a mesternek. Ez a fabér még a fa levágási, beszállítási árába sem elég. Ősszi szántáskor szántanak, s tavasszal 3—3 holdat, s tartoznak ugarolni is. Nyáron vagy kaszálnak és feltakarnak 6 holdat vagy learatják, a mit szántottak. A konfirmándusok, nyári vasárnapi iskolába járók egy-egy napszámmal tartoznak a papnak. A pap a tavaszi szántást kivéve köteles ebédet adni nekik és pálinkát. Keresztelésért stola 40 kr.

A mesteri jövedelem. A mesteri fekvőségek a papságé mellett vannak. F.-Szováthon van szántó 11 hold 698 □-öl, kaszáló 11 hold 877 □-öl területű. Tiszta jövedelme 130 frt.

Alsó-Szováthon a Paphegyen 3 hold 420 □-öl, Tövises 6 hold 1304 □-öl terület. Tiszta jövedelme 80 frt, összesen van a mester használatában 33 hold ingatlan. Tiszta jövedelme 129 frt. Kepe fele, mint a papé 125 frt, összesen 250 frt.

Évi jövedelme 250 frt. Szántani a mesternek is kötelesek 2—2 holdat. A mesteri belsőség 462 □-öl területű.

1894 év őszétől fogva miután az állammal kötött szerződés értelmében egy unitárius tanítót alkalmaz az állam az állami iskolához és azt kötelezi a kántori tæendők végzésére a mesteri jövedelem is változott.

Van a mesternek az államtól tanítói fizetésül évenként 500 frt.
Az ekklézsia ad 13 hold szántot. Az ekklézsia ad lakást, és kapja a képét. Összes jövedelem rá megy 750—800 forintra.

Az egyházközség vagyona pénzértékben:

Az ekklézsia használatában levő ingatlan értéke	6800 frt.
A papság használatában levő ingatlan értéke	4200 frt.
A mesteri ingatlan értéke	3300 frt.
Templom, harangláb, czinterem,	4000 frt.
Papi telek, papiház, gazdasági épületek	6000 frt.
Mesteri telek, épületek	1200 frt.
	Összesen 25,500 frt.

Kepe-váltsági Magtár.

A magtárt lelkész felhívására a hívek buzgósága 1892-ben hozta létre s szépen gyarapodik

Végül megemlítem, hogy míg 1888 ban az évi bevétel a 300 forintot alig érte el, az 1895 évre 612 frt 83 krajczárban volt előirányozva, a mi haszonbér földek és a bolt után.

DÉZSI MIHÁLY.

Egyházi Szemle.

(Nemzetközi unitárius conferentia Budapesten.)

Egyházi életünk ez évi folyásában a sok, többé-kevésbé ephemer természetű jelenség között magasan kiemelkedik az ez év szeptemberében Budapesten tartott nemzetközi unitárius conferentia. E száz év végének embere, ki csak halad az árral és egycsapásu gondolkozásmódjával látta a megjelent tudósításokat e gyűlésezésről, valószínűleg végig futott azokon szokott módja szerint, belepillantva tán minden tizedik sorba, és azután félretette azokat oda, hol a többi gyűlésezesek sok eszméje el van és lesz temetve, vagy, ha még egészen a kor embere, oda, honnan az eszme leghamarább lángra lobban. És csakugyan nem is tarthatunk igényt valami nagyobb kitüntetésre, mint a milyenben más divatosabb és a világ által mindenestre nagyobbak tartott eszmék részesülnek, mint az unitarizmus. De nekünk, kik e szóban találjuk összpontosítva mindazokat az eszméket, melyektől az emberiség boldogulását várjuk, kik nem egy felekezet egyoldalú és szűkkörű elfogultságát hisszük kifejezettnek e sokszor félreértett elnevezésben, hanem alatta a mai korban csaknem fölöslegesnek ítélt vallást, a szép, jó és igaz akarását, az emberek egymás iránt való szeretetét és az egy Isten jóságát értjük, nem lehet közönyös e gyűlésezés, mi nem térhetünk napirendre fölötte csak úgy rövidesen, és nem felejthetjük el oly könnyen, mint a ki más hittel, vagy korunk legnagyobb átkával, a vallás iránt való közönyösséggel hall valamit fölöle.

Mintha egy szebb jövő hajnala lett volna e konferencia hosszú éjszaka után, hogy a türes és kitartás erényeit megjutalmazza azoknak, kik megérdemlik. Jól esik elgondolnunk, hogy e hajnal pírjánál, mely felvilágosodást és szabadságot hirdet, az üldözött, a lenézett és gyűlölt egyház felzarándokolhatott nyílt lobogó alatt az ország fővárosába, hol rokon lelkek fogadhatták, sőt összehívhatta ugyanoda az ő örömnépére rokonait, testvéreit a föld minden részéről, hogy vele együtt örvendhessenek és dicsérjék az Urat.

Egyéb célja tán nem is volt e conferentiának, mint az örömnak, a szabadság fölötti örömnak megünneplése és bemutatása a világ előtt annak, hogy ez egyház kiállotta a próbát és még él, sőt bizalma van a jövőben. A kitűzött tárgyak is mind csupán általános jellegűek voltak, melyeket bármikor, sőt bármelyik egyház gyűlésein is épen úgy szóba lehetett volna hozni. A mi speciálisá tette e